

ביאליסטוק היתה עיר תעשייתית גדולה. היו בה כ־50,000 יהודים, פעלו בה תנועות ציוניות וסוציאליסטיות על כל זרמיהן. לא במקרה היו שם שני קיבוצי הכשרה של "השומר הצעיר" ו"החלוץ". בהכשרה בביאליסטוק ברחוב קופייצקה 11 התחילה בשבילי תקופה חדשה, שונה מזו שחייתי בבית הוריי. היה עלי להסתגל לעבודת כפיים קשה, ליתר עצמאות ולתנאי מחסור ותזונה לקויה. גם תנאי הדיור היו קשים. גרנו וישנו בצפיפות רבה: שניים במיטה אחת.

הבחורים עבדו בעיקר בפריקת גלילים של סמרטוטים אצל אחד מבעלי בית הרושת, אחרים עבדו בחטיבת עצים להסקה. הבחורות עבדו בעיקר כעוזרות בית וכמטפלות בילדים. אמנם התגדרנו לסוג זה של עבודה וביקשנו לעבוד גם בבתי חרושת, אולם הרבר לא הסתייע. המצב הכלכלי היה קשה מאוד וכל עבודה היתה כשרה ומבוקשת. זמורה לי החלטת הקיבוץ ללכת להצגה ובאותו ערב לזוותר על מנת ריבה לארוחת הערב, כדי שיהיה לנו כסף לרכישת כרטיסים.

היינו אז צעירים. זה עתה עזבנו את ספסל הלימודים. היו אף כאלה שהפסיקו את לימודיהם באמצע. ההתמודדות עם המציאות החדשה לא היתה קלה. פעמים אף תקפו אותנו געגועים הביתה ומה שחיוק וחישל אותנו היו הנחישות והמודעות לעובדה, כי זהו אחד השלבים בדרך להגשמת המטרה – עלייה ארצה. בדרך זו ניסינו להתגבר על הקשיים ולהרחיק רגעי מצוקה. שם הקיבוץ שלנו היה "הכובש", היום מצויים חבריו בבית זרע. הצטרפו אלינו שומרים מוהלין, מפולסיה וממערב פולין. כל קבוצה הביאה עמה תרבות חיים ומסורת חינוך תנועתי משלה. במשך הזמן הצלחנו להגיע למוזיגה תרבותית וחברתית ולגיבוש הגרעין הראשון של הקיבוץ. לאחר יום עבודה מעייפת התכנסנו יחד בערבים, קראנו עיתונים ועקבנו אחרי המתרחש בארץ ובעולם.

להורי כתבתי מכתבים שטוב לי – שהרי כאן באו לביטוי מאווינו ושמתח נעורינו. לפנינו היה כאן קיבוץ ותיק "הזרם", היום חברים בקיבוץ המעפיל. הם היו כבר מעטים, התכנסנו לעלייה. לאט לאט עברו לירינו ניהול וריכוז כל התפקידים והוועדות. חברי "הזרם" ציינו, שהם משאירים את הקיבוץ בידיים נאמנות.

נחרת בזכרוננו ערב הפרידה מאחרוני החברים של "הזרם". ריקוד ההורה כלילה לפני העלייה. הם רקדו במשך שעות ארוכות בשרשרת, יד חבר על כתף רעהו, מהקומה העליונה דרך המדרגות לחדר האוכל. צפינו בהתלהבות שאחזה את הרוקדים, בפניהם המשולהבות, בשירה שבקעה מגרונם: "אנו עולים ארצה". הם המשיכו לרקוד עד שכרון החושים. ושוב שרו "אנו נבנה הגליל". בלהט וברבקות כזו רקדו החסידים עם רבם בליל שמחת-תורה בכית הכנסת בקובל. הצטרפנו אחד אחד אל שרשרת הרוקדים ובלב אמונה חזקה, שיבוא היום וגם אנחנו נרקוד את מחול שמחת העלייה. אולם המציאות היתה אחרת.

כעבור שבוע, ב־1 בספטמבר פרצה מלחמת העולם השנייה. בהלת אימים פשטה בכל. בשמי ביאליסטוק טפו אווירונים גרמניים. מתוך דאגה ומתח חיכינו לשובם של החברים ממקומות העבודה. המזכירות יחד עם המדריך שלנו יעקב רוזנפלד התכנסו להתייעצות.

בערב השוך בגלל סכנת תקיפות מן האוויר נקראנו לשיחה. דממה אפפה את כולנו. ישבו חרדים וקרובים איש לרעהו. הקשבנו ברטט למוכר שדיבר בקול שקט ורועד: "הוחלט להתפזר ולעזוב את ביאליסטוק. הגרמנים קרובים לעיר". זאת אומרת, שאלה שגרו בוהלין יכלו להזור לבתיהם והחברים מפולין המערבית – בפניהם חסומה כבר הדרך. הם יתלוו אלינו, והם עודם נערים. קשה היה לקלוט את רוע הגזירה, קשה היה להשלים עם העובדה שהכל נקטע, נפסק. היו חברים שהציעו להישאר במקום. הם אמרו: "קיבוץ לא עוזבים, על אף תהפוכות הזמן נמשיך לחיות כאן יחד". הרברים נשמעו כמשאלה, המציאות חייבה אחרת. ארזנו את המוודות ויצאנו כלילה לתחנת הרכבת, שהיתה צפופה וגרושה נוסעים עד אפס מקום. נסעתי לקובל. מטוסים הפציצו את הרכבת לאורך כל הדרך. מדי פעם רצתי החוצה להסתתר, למצוא מחסה מפני ההפצצות. מרחוק היתה בערה גדולה, תמרות עשן התרוממו ולהבות אש האירו את העלטה מסביב. אחרי נסיעה ארוכה בליל תלאות וריצות הגעתי בשעות הבוקר המאוחרות לקובל.